

Zychowicz P.

Wołyń zdradzony, czyli jak dowództwo AK porzuciło Polaków na pastwę UPA. – Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 2019. – 456 s.

Зихович П.

Зраджена Волинь, або Як командування АК покинуло поляків на милість УПА. – Познань: Видавничий дім «Рєбіс», 2019. – 456 с.

Оскільки український читач практично не знайомий з автором рецензованої книжки, декілька слів про нього. Пьотр Зихович – знаний польський історичний публі-

цист. Випускник історичного інституту Варшавського університету, був журналістом провідної газети «Rzeczpospolita» й тижневика «Do Rzeczy», заступником головного редактора «Uważam Rze Historia», а нині – головний редактор місячника «Historia Do Rzeczy». Цікавиться переважно подіями Другої світової війни, комуністичними злочинами та європейською геополітикою ХХ ст. Упродовж останніх років багато писав про резонансні історичні події першої половини минулого століття, причому не просто в науково-популярному стилі, а в розрізі альтернативної історії¹. Його численні книжки на історичну тематику ставали бестселерами, викликали жваві дискусії в польському суспільстві. Можливо через те, що він декларує неприйняття чорно-білого розуміння історії². Або ж тому, що пише про дражливі події минулого, яких чимало в історії чи не кожного європейського народу.

Не стала винятком і праця П.Зиховича, якій присвячено наш відгук. Цілком прогнозовано, уперше її представили громадськості 2 липня 2019 р. – напередодні «Кривавої неділі». Згодом була номінація в конкурсі «Історична книга року» на нагороду ім. О.Галецького (зауважимо, що супроводжуваний скандалами захід тоді взагалі не відбувся³).

Найперше наголосимо, що праця П.Зиховича не належить до наукових (немає навіть формальних ознак – науково-довідкового апарату). Та й, заради об'єктивності, слід визнати, що нових фактів про волинські події автор особливо не додає. Головним завданням публіциста радше було розбудити емоції та цікавість читача, спонукати вкотре повернутися до дражливої сторінки історії. Саме цьому завданню, імовірно, підпорядковане широке використання П.Зиховичем спогадів свідків та учасників українсько-польського протистояння в роки Другої світової війни на Волині, Східній Галичині, Холмщині, Підляшші. Ба більше, через них мову емоцій можна трансформувати в мову пізнання. Адже як можуть залишити байдужими, до прикладу, слова польки з Волині: «Навколо трупи та жертви. Кожен поляк зараз смердить трупом, ходячий живий труп» (с.153).

¹ Див., напр.: Zychowicz P. Pakt Ribbentrop – Beck: Czyli jak Polacy mogli u boku III Rzeczy pokonać Związek Sowiecki. – Poznań, 2012; *Idem*. Oblęd'44: Czyli jak Polacy zrobili prezent Stalinowi, wywołując Powstanie Warszawskie. – Poznań, 2013; *Idem*. Opcja niemiecka: Czyli jak polscy antykomuniści próbowali porozumieć się z III Rzeczą. – Poznań, 2014; *Idem*. Pakt Piłsudski – Lenin: Czyli jak Polacy uratowali bolszewizm i zmarnowali szansę na budowę imperium. – Poznań, 2015; *Idem*. Żydzi: opowieści niepoprawne politycznie. – Poznań, 2016; *Idem*. Sowietci: opowieści niepoprawne politycznie II. – Poznań, 2016; *Idem*. Niemcy: opowieści niepoprawne politycznie III. – Poznań, 2017; *Idem*. Żydzi 2: opowieści niepoprawne politycznie IV. – Poznań, 2018; *Idem*. Skazy na pancerniach: czarne karty epopei Żołnierzy Wyklętych. – Poznań, 2018.

² Piotr Zychowicz: «Historia nigdy nie jest czarno-biała» (Rozm. J.Rojewski) // Rzeczpospolita. – 2020. – 21–22.IV (№93).

³ Konkurs niezgody, czyli bić się czy nie bić // Dziennik Gazeta Prawna: prawo, biznes, polityka. – 2019. – 31.X–3.XI (№212).

М.Гадзінський у своїй рецензії пише про працю П.Зиховича як про книгу-обвинувачення: «Звинуваченими є перш за все виконавці злочину – українські націоналісти з УПА, умотивовані злочинною ідеологією. Однак не лише вони, також і герої з рідної історичної оповіді – Польська підпільна держава, Армія крайова»⁴. Запитання про те, де ж була Армія крайова та чому вона бездіяла, чому бездіяв еміграційний уряд у Лондоні, коли на Волині розгортався конфлікт між українцями й поляками, червоною ниткою проходить крізь текст. На переконання П.Зиховича, це найбільша пляма на АК (с.44). Тож він бачить та описує наслідки помилок польського проводу, які призвели до людських жертв. Стверджує, що схильність співвітчизників до внутрішніх чвар дестабілізує країну (с.69).

Автор ретранслює позицію тієї частини польського суспільства, яка ставить в один ряд турецькі, татарські, московські й козацькі вторгнення (с.156). Він акцентує увагу читачів на постійній обороні поляками «своїх східних рубежів», оминаючи, водночас, історичні права українців на ці терени. Більше того, польський публіцист вважає, що на Волині ворогом №1 були «українські шовіністи», котрі прагнули фізично винищити поляків, а не німці, як у Варшаві (с.49, 101).

Слідом за численними польськими істориками П.Зихович стверджує про спланованість «екстермінаційної акції» проти поляків, заперечуючи позицію тих українських дослідників, які говорять на спонтанний «селянський бунт» проти «польських панів» (с.33). Він наполягає, що волинська УПА від початку свого існування головним завданням ставила винищення поляків (с.56). Отже це був елемент холоднокровно спланованого геноциду (с.273). На переконання польського публіциста, події на Волині мали на меті не лише вбивство, а й узагалі стирання будь-яких слідів присутності його співвітчизників на цих теренах (с.80).

Автор «Зрадженої Волині...» не шкодує епітетів для опису жорстокості українців. Не гребує він і неперевіреними твердженнями (як-от про «табір праці» упівців біля Горохова, з якого ув'язнених тут поляків визволив загін польської жандармерії; с.230). У книжці неодноразово повторено тези про «особливо жорстокий геноцид» («genocidium atrox»).

П.Зихович згадує про факти реквізицій і знищення поляками українських сіл. Однак у його трактуванні ці села були «партизанськими базами» (с.275), а «відплатні акції» й усі злочини проти мирних українців, учинені вояками 27-ї Волинської дивізії АК у 1943 р., стали результатом індивідуальних рішень конкретних офіцерів, котрі діяли всупереч отриманим наказам (с.268).

Автор не заперечує фактів співпраці польської самооборони на Волині з німецькою окупаційною владою та радянськими партизанами. Навіть стверджує, що німецька допомога полякам перед лицем «бандерівського геноциду» виявилася значно більшою, ніж допомога Армії крайової (с.194). Зрештою ця теза майже дослівно повторює твердження деяких свідків Волинської трагедії⁵. За словами П.Зиховича, у ситуації, коли волинські поляки не отримували належної допомоги від еміграційного уряду в Лондоні, вони шукали її будь-де, навіть у ворогів, вступаючи у спілку з радянськими партизанами й німецькою окупаційною владою. Імовірно, саме тому не приховує він спільних дій партизанських загонів та польських шутцманів, якими керували німецькі офіцери (с.240). Не залишилася поза оком автора відмінність ситуації на північно-східних теренах (Віленщина, Новогрудщина), де відділи АК воювали з радянськими партизанами,

⁴ *Gadziński M.* Piotr Zychowicz. „Wołyń zdradzony” – recenzja i ocena [Електронний ресурс]: <https://histmag.org/Piotr-Zychowicz-Wołyn-zdradzony-recenzja-i-ocena-18981>

⁵ „Ocalała z rzezi wołyńskiej: Niemcy i Sowietci pomogli nam bardziej niż AK” [Електронний ресурс]: <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-11-07/ocalala-z-rzezi-wołyńskiej-niemcy-i-sowieci-pomogli-nam-bardziej-niz-ak/>

і на Волині, де вони тісно співпрацювали через наявність тут спільного ворога – бандерівців (с.304).

Викликає подив рішуче заперечення П.Зиховичем впливу на українсько-польські взаємини в роки Другої світової війни «третьої сторони». Він стверджує: «За важке випробування Волині відповідальність несе винятково Організація українських націоналістів та її бойове формування – Українська повстанська армія. Немає жодних доказів того, що бандерівців нацькували на поляків німці або радянці» (с.168). У цьому контексті варто звернути увагу на ставлення автора до операції «Буря», яку він вважає найкращим подарунком, що його міг собі бажати Й.Сталін (с.321), та вплив її реалізації на волинські події.

Окремо слід зауважити про віртуозне володіння словом – стиль викладу, контраверсійні питання, які автор ставить читачеві, метафоричність образів і нестандартність суджень змушують аудиторію невідривно стежити за думкою П.Зиховича, замислюватися над прочитаним. Виразний дизайн обкладинки – полум'я пожежі на чорному тлі – не просто привертає увагу, але й емоційно налаштовує на важкий сюжет.

Ураховуючи «розкрученість» в останні роки в Польщі порушеної проблематики, книжку неможливо не помітити, є всі підстави припускати, що для чималої частини польського суспільства візія П.Зиховича на волинські події стане знаною, а отже кількість антипатиків спільної українсько-польської історії побільшає. Водночас запропоноване ним поєднання волинської теми та дій польського еміграційного уряду й Армії крайової в роки Другої світової війни доволі вибухонебезпечне.

П.Зихович переконаний, що правда – найважливіша, а історія повинна бути «вчителькою життя». Помилки минулого належить описувати та аналізувати так, щоб уникати їх у майбутньому.

Оксана КАЛІЩУК

докторка історичних наук,
професорка кафедри історії України та археології,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки
(Луцьк, Україна), kaliszczuk.oksana@gmail.com

Людмила СТРИЛЬЧУК

докторка історичних наук,
завідувачка кафедри всесвітньої історії та філософії,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки
(Луцьк, Україна), strilczuk@ua.fm